

DOI: 10.32347/2076-815x.2020.74.180-195

УДК 711.1+13:502.33

к.юр.н., доцент **Косьмій М.М.**,
kosmiy.lud@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4823-5573,
Університет Короля Данила, м. Івано-Франківськ

ВПЛИВ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ ЧИННИКІВ НА ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВИБРАНИХ ОБ'ЄКТІВ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Визначається вплив нематеріального на трансформаційний потенціал просторової структури вибраних об'єктів Карпатського регіону. Акцентовується увага на тому, що нематеріальні чинники підсилюють роль матеріальних чинників та безпосередньо впливають на розвиток урбанізованих територій. Врахування нематеріальної складової є пріоритетним напрямком, щодо формування просторової організації об'єднаних територіальних громад, чи формування подібних адміністративних утворень довкола них.

Ключові слова: нематеріальні чинники; просторова структура сільських територій; урбанізована система; вибрані об'єкти Карпатського регіону просторова організація містобудівних систем; духовно-релігійні центри; об'єднані територіальні громади.

Постановка проблеми. Динамічні процеси розвитку просторових систем, які ми маємо можливість спостерігати в наш час, обумовлені цілим рядом об'єктивних і суб'єктивних причин. З однієї сторони процесу урбанізації продовжують зростати, але мають випадки і явища дезурбанізації. Місто перестало бути центром промислового розвитку, воно набуває статусу культурного, духовного центру, трансформується з промислового середовища в місце комфортного проживання і життєдіяльності людини. Джерелом для розвитку міст закономірно стають сільські території, потенціал яких, особливо матеріальний, є дуже низький, а інколи відсутній. Цей процес однозначно веде до зникнення сіл. Але можливий й інший варіант, коли сільська просторова структура трансформується у відповідності до вимог сучасності, розвивається, і перетворюється на самодостатній «організм». Такі процеси можливі у випадку дії нематеріальних чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наявної теоретичної бази, дає підстави стверджувати, що Україна, в плані трансформації сільської місцевості повторює шлях Західної Європи, де ці процеси відбулися після Другої світової війни [1-3], Східної Європи, де трансформація сільських територій розпочалася на межі 1980-1990-х рр., коли вони позбулися

радянського впливу [4]. З початком ХХІ ст. подібні трансформаційні процеси почалися і в українському селі. Однак, якщо в Європі, зміни відбувалися під впливом структурної перебудови села, розвитку його ресурсного потенціалу, то подібні трансформаційні процеси в Україні реалізовувалися тільки шляхом включення сіл у межі міських територій. Такий шлях має більше негативних ніж позитивних чинників, зокрема:

- руйнування класичної просторової організації, яка сформувалася історично і властива Україні;
- знищення чи зміна ландшафту сільської території, яка на відміну від міста гармонійно вписувалася в природне середовище.

Теоретичною основою нашого дослідження стали праці таких українських та іноземних вчених, як Р.Сливки та І.Закутинської [5], М. Антропа [6], Й. Баньські та М. Веселовської [4, 7], В. Вітарсурья, Г. Гардімана, С. Сари [8] та ін.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є визначення трансформаційного потенціалу просторових систем вибраних об'єктів Карпатського регіону та впливу на ці процеси нематеріальних чинників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реформа місцевого самоврядування, процеси децентралізації та створення ОТГ, формують об'єктивні умови для трансформації просторових систем сільських територій. При цьому чітко прослідковується два варіанти: включення в межі існуючих міських систем або розвиток власної. Для реалізації другого варіанту потрібні суттєві передумови, а також трансформаційний потенціал. З огляду на те, що село позбавлене більшості матеріальних чинників, притаманних сучасному місту, його нематеріальний ресурс, інколи є вищим, а отже збільшує шанси на розвиток території.

У нашому дослідженні ми проаналізували ресурсний потенціал більше десяти населених пунктів Карпатського регіону (Івано-Франківська, Чернівецька, Львівська, Закарпатська області), а також провели аналогію з подібними територіальними системами Тернопільської області (Зарваниця). Остання, на сьогоднішній день, є одним із яскравих прикладів того, як на основі нематеріального чинника, сільська територія реорганізується і трансформує власну просторову структуру.

Цими об'єктами стали такі населені пункти на Івано-Франківщині: Манява (Богородчанський район), Крилос (Галицький район), Гошів (Долинський район), Погоня (Тисменецький район); Львівщині: Крехів і Монастирок (Жовківський район), Унів (Перемишлянський район), Урич (Сколівський район), Страдч (Яворівський район); Закарпатті: Джублик (Іршавський район); Чернівецьчині: Хрещатик (Заставнівський район).

Більше того, для українського села цінним є досвід європейських країн, особливо Скандинавських, де пошуки ідеального середовища для проживання людей переросли у відмову від концепту «кенсіанської держави загального добробуту» і переходу до «привабливого державного простору» [9, с. 192], що мало своїм прямим наслідком зростання процесів деурбанізації. Аналіз процесів, що мали місце у європейських державах, зокрема Фінляндії, свідчить, що подібні зміни відбуваються під впливом нематеріальних чинників, які у відповідності до способу їх дії доцільно поділити на дві групи:

- 1) політико-адміністративний, законодавчо-нормативний чинник та відносини власності;
- 2) історико-культурний, ментально-етичний, релігійно-духовний та естетико-ландшафтний чинники.

В Україні процеси деурбанізації знаходяться поки що на теоретичному рівні, натомість ми спостерігаємо активні явища субурбанізації, коли відбувається процес переміщення населення з центральних частин міст у передмістя [5, с. 309]. Ці процеси відповідно збільшують можливості сільських територій бути включеними у межі міст і подальшого утворення урбанізованих зон.

Однак, на прикладі вибраних нами об'єктів, ми спробуємо продемонструвати, що і сільська територія володіє високим трансформаційним потенціалом і може розвивати власну просторову структуру без включення в міське середовище. Це можна зробити завдяки реалізації нематеріальних чинників, що властиві обраним громадам, оскільки матеріальні показники їх розвитку, є достатньо низькими (див. Таблиця 1).

Таблиця 1

**Матеріальні чинники розвитку просторових систем
вибраних об'єктів Карпатського регіону**

Елементи готовності	Розташування поблизу міст (км)	Існування власної розвиненої інфраструктури	Економіко- господарські чинники	Природно-географічні чинники	Соціально- демографічні чинники	Оцінка готовності вибраних об'єктів до трансформації їх просторової структури		
Назва об'єкта								
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Гошів	Болехів (6,7 км)	8	7	5	9	7	7,2	72%
Джублик	Іршава (14 км)	6	8	5	7	6	6,4	64%
Крехів	Жовква (12,5 км)	8	9	3	9	5	6,8	68%
Крилос	Галич (8 км); Івано- Франківськ (26 км)	8	5	4	8	6	6,2	62%

Продовження табл. 1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Манява	Богородчани (29,3 км); Надвірна (31,8 км)	2	5	4	8	4	3,8	38%
Монастирок (Заглина)	Рава-Руська (10,6 км)	6	7	2	7	4	5,2	52%
Погоня	Тисмениця (6 км); Івано-Франківськ (16,5)	10	6	6	8	7	7,4	74%
Страдч	Львів (23 км)	8	6	7	8	8	7,4	74%
Урич	Борислав (20 км)	5	2	5	9	5	5,2	52%
Унів	Перемишляни (5 км); Львів (50 км)	10	5	4	8	3	6	60%
Хрещатик	Заліщики (5,8 км)	10	5	5	10	6	7,2	72%

Натомість, нематеріальні фактори, які сформувалися тут історично, є визначальними і дають чудові перспективи розвитку обраних громад (див. Таблиця 2).

Таблиця 2

Нематеріальні чинники розвитку просторових систем вибраних об'єктів Карпатського регіону

Нематеріальні чинники Назва об'єкта	Законодавчо-нормативні вимоги	Політично-адміністративні чинники	Ментально-етичні чинники	Відносини власності	Історико-культурні чинники	Релігійно-духовні	Естетично-ландшафтні чинники	Індекс готовності
Гошів	5	6	10	8	10	10	10	8,4
Джублик	5	5	10	8	9	10	8	7,8
Унів	5	5	10	8	10	10	7	7,8
Крехів	5	5	10	8	10	10	10	8,2
Крилос	5	6	10	8	10	10	10	8,4
Манява	4	4	10	8	9	10	9	6,4
Монастирок (Заглина)	5	5	9	8	9	10	8	7,7
Погоня	5	6	9	8	8	10	8	7,7
Страдч	4	6	9	8	10	10	9	8
Урич	4	4	8	6	10	10	10	7,4
Хрещатик	5	2	8	8	8	10	10	7,2

Наведені показники демонструють, наскільки різний вплив на їх розвиток чинять матеріальні та нематеріальні чинники. Співставлення таблиць 1 та 2 демонструє, що відсутність, або слабкий рівень впливу матеріальних чинників, не є перешкодою до трансформації просторової структури території, у випадку наявності нематеріальної складової. Особливо, активно такі трансформації

можуть відбуватися у сільській території, де «духовна» складова перетворюється на «магніт» до залучення матеріального. Особливо яскраво це видно на прикладі Маняви, де найменший ступінь готовності до трансформації власної чи інтеграції в існуючу розвинену просторову структуру.

Виходячи із рекомендацій М.Сірені, а також досвіду трансформації сільських територій у Фінляндії, слід звернути увагу на специфіку поширення культурної та естетичної групи нематеріальних чинників саме у сільській території. А також визначити перспективи застосування практичної групи: політико-адміністративного та законодавчо-нормативного чинників.

Якщо визначати ступінь впливу нематеріального на кожен із вибраних нами об'єктів, то слід наголосити, що визначальним є релігійно-духовний чинник, оскільки кожна із представлених територій, у більшій чи меншій мірі асоціюється з «духовним центром». Відповідно центром просторової структури кожного із цих об'єктів, є церква, монастир чи «святе джерело». Характерні вияви релігійно-духовного чинника для вибраних об'єктів можна проаналізувати на прикладі таблиці 3.

Таблиця 3

**Облік релігійно-духовних об'єктів
у вибраних поселеннях Карпатського регіону**

Назва вибраного об'єкта	Практичний вираз релігійно-духовного чинника	Історико-культурний чинник (сформований історично)
1	2	3
Манява	1. Скит Манявський (Хресто-Воздвиженський чоловічий монастир); 2. Блаженний камінь (цілюще джерело).	Духовна святиня почала формуватися на початку XVII ст. (з 1606 р.), у стилі українського бароко [10]
Хрещатик	1. Іоанно-Богословський Хрещатицький чоловічий монастир; 2. Джерело св. ап. Іоанна Богослова з каплицею.	Духовна святиня почала формуватися на межі XVII-XVIII ст., перші письмові згадки про кам'яні споруди датуються 1760-ми роками [11]
Урич	1. Княжа криниця з цілющим джерелом	Приблизна датування співпадає з часом функціонування скельної фортеці м. Урич у IX-XII ст. [12]
Монастирок (Заглина)	1. Місце об'явлення Діви Марії (цілюще джерело); 2. Марійський духовний центр	Письмові джерела містять умовну згадку про об'явлення 13 вересня у XVII ст. [13]. З 1872 р. в район починається масове паломництво.
Унів	1. Свято-Успенська Унівська лавра; 2. Наявні близько 10 історико-культурних пам'яток	Перша письмова згадка про духовну святиню датується 1395 р. [14]
Погоня	1. Монастир Успіння Матері Божої; 2. Чудотворна ікона Матері Божої	Ікона датується серединою XVII ст.[15]

Продовження табл. 3.

1	2	3
Джублик	1. Греко-католицький монастир Собору Пресвятої Богородиці	Початок 2000 р. [16]
Страдч	1. Церква Успіння Пресвятої Богородиці; 2. чудотворний образ Матері Божої Нерушимої Стіни (Оранти); 3. Єрусалимська хресна дорога.	Печерний християнський храм датується XI ст.[17]
Крехів	1. Крехівський монастир-фортеця святого Миколая Отців Василіян, з комплексом архітектурних споруд	Заснований у 1612 р. [18]
Гошів	1. Василіянський монастир Преображення Господнього	Перша згадка про монастир датована 1509 р. [19]
Кринос	1. Княжа криниця; 2. Успенський собор; 3. Галичина могила.	Усі об'єкти датуються XI-XIII ст., коли село було центром історичного міста Галич – столиці Галицько-Волинської держави [20]

На основі таблиці переконуємося, що сформовані історично релігійно-духовні чинники, автоматично набувають статусу історико-культурних, а тому збільшують трансформаційний потенціал просторової структури вибраних об'єктів. При цьому слід мати на увазі, що трансформаційному потенціалу сприяє поєднання матеріального і нематеріального, а відсутність чи недостатній рівень якогось із групи чинників, має негативні наслідки. Прикладом цього може бути Унів. З однієї сторони, село в якому розташована єдина греко-католицька лавра, і однією з чотирьох лавр України, розташоване найближче до м. Перемишляни, ніж інші досліджувані нами об'єкти. Тут також відсутні адміністративно-правові та законодавчо-нормативні перешкоди, як це є у випадку Хрещатика та м.Заліщики, які належать до різних областей, але формують єдиний ландшафтна-естетичний ансамбль.

На прикладі просторової системи Унева, ми можемо спостерігати, що процес розвитку міста Перемишляни відбувається не шляхом включення прилеглих сіл, а класичним урбанізаційним методом, коли жителі села переселяються до міста. Негативним чинником є також віддаленість від Львова і закономірні процеси переселення як сільських жителів, так і жителів Перемишлян до великого обласного центру. На відміну від Зарваниці, де Марійський духовний центр обрав для себе модель «відкритого контакту» зі світськими людьми, в Уневі, ці процеси тільки налагоджуються, хоча розвиток обох християнських центрів розпочався практично одночасно на початку 2000-х років. Більше того, в Уневі наявна більша кількість історико-культурних пам'яток. На сьогодні Унівська лавра включає: мурований храм Успіння

Пресвятої Богородиці (сер. XVI ст.); монастирський будинок з келіями (XVII-XIX ст.); будинок митрополита (20-ті рр. XIX ст.) та дерев'яний храм Блаженних Леонтія і Климентія споруджений у 2008 р. [14]. Однак, якщо ОТГ, до якої належить Зарваниця активно розвивається та має високий соціально-економічний та демографічний потенціал, то в Уневі ці процеси найнижчі серед інших об'єктів Карпатського регіону. Відповідно Зарваниця може стати прикладом того, як просторова структура Унева може розкинутися, а у поєднанні з просторовою структурою м. Перемишляни, може витворити унікальну урбанізовану зону. Реалізувати це можна шляхом активізації і врахування нематеріального в процесі організації просторової структури.

З таблиці 3 чітко зрозуміло, що вибрані об'єкти асоціюються виключно з духовними центрами, хоча естетико-ландшафтний чинник, який їм притаманний також надзвичайно високий і практично не використовується. Природньо, утворення поселень на території аналізованих нами об'єктів відбувався впродовж попереднього тисячоліття, а тому враховуваний фактор безпеки і одночасної близькості до природніх ресурсів – річок та лісів. Власне Крилос, що є історичним центром князівської столиці Галицького князівства і Галицько-Волинської держави, розташовується на правому (високому) березі річки Лімниця, на так званій «нагірній частині міста» або Княжому дворі [21, с. 108]. Якщо князівський палац не зберігся до наших днів, оскільки був споруджений з дерева [22, с. 224] то частина духовних святинь збереглися в оригінальному вигляді. Це зокрема фундамент кам'яного собору Успіння Пресвятої Богородиці (XII ст.), а також діюча церква Успіння Пресвятої Богородиці, спорудження якої завершилося у 1586 р., а основним матеріалом став камінь з Успенського собору [23, с. 174]). Археологічні дослідження, що ведуться на Княжому дворі в Крилосі, свідчать про існування цілого архітектурного комплексу (виявлено рештки кам'яного фундаменту близько десяти фундаментальних житлових споруд) в центрі якого і знаходився собор [23, с. 175-176], а отже вони також датуються XII – початком XIII ст.

Окрім того, в Крилосі, знаходиться ще один архітектурний об'єкт з глибоким історико-культурним та ментально-етичним змістом та вигідним естетико-ландшафтним розташуванням – Галичина могила. Об'єкт являє собою курган – місце поховання, у якому виявлено рештки човна, зброю, посуд та інші цінні матеріальні речі. У 1998 р. всередині Галичини могили, за проектом З. Соколовського (викладач Університету Короля Данила) облаштували музей, стилістичне оформлення двох кімнат якого було здійснено за фракійським зразком [24].

Отже, с. Крилос і комплекс архітектурних об'єктів, що в ньому знаходиться, а також близьке територіальне розташування поблизу м. Галич та

м.Івано-Франківська, дає підстави стверджувати, що там наявний високий потенціал трансформації просторової структури. При цьому матеріальні чинники також достатньо високі, а їх поєднання з нематеріальним дозволить не тільки сформувавши бренд об'єкту, розвинути його комунікаційну інфраструктуру, а й стимулювати соціально-економічний і демографічний потенціали. Досягнути таких результатів можна на підставі запропонованих нами методів і способів імплементації нематеріального у містобудівній діяльності. Основною відмінністю Крилоса, від інших вибраних об'єктів Карпатського регіону, є те, що просторова структура тут формувалася як світська, духовною вона стала історично, а в наш час духовний і світський потенціал тут однаково високий.

Іншим схожим до Крилоса об'єктом, що поєднує світську і духовну складову є Урич. Більше того, основна маса туристів, що відвідують село прибуває з метою відвідування середньовічного міста фортеці на скелі, а також фестивалю середньовічної культури «Тустань». Щороку фестиваль відвідує кілька тисяч туристів, а отже сприяють розвитку соціально-економічного потенціалу. власне фестивальна культура, це елемент нематеріального, що властивий для більшості міст і територій Карпатського регіону. Проведення подібних заходів у сільській місцевості має виключно позитивне значення. Єдине, що відрізняє фестиваль від релігійної прощі (найпоширеніша форма туристичного руху до вибраних нами об'єктів) це нижча ментально-етична складова. На нашу думку, таку ситуацію можна використати в процесі трансформації просторової структури села, в тому числі й в процесі організації індивідуальної житлової забудови – стилізація будинків під кам'яні споруди, створення автентичних та історичних об'єктів. Останнє попри своє матеріальне втілення, є нематеріальним, а тому забезпечує досягнення «сприйняття», «функціональності» та «гармонійності».

На Львівщині є й інший приклад потенційно високої просторової території у якій поєднуються релігійно-духовний, історико-культурний, ментально-етичний та естетико-ландшафтний чинники. Це комплекс архітектурних об'єктів у с. Страдч. Вагомою перевагою цього об'єкта є його близькість до Львова, а також високі соціально-економічні та демографічні показники. Тут можна спостерігати поєднання кількох нематеріальних чинників, які сприяють розвитку території і популяризації населеного пункту. По-перше, в Страдчі розташований печерний християнський храм XI ст. [25], а також ряд більш сучасних споруд: Церква Успіння Пресвятої Богородиці збудована 1795 р. та відбудована у 1927 р. [26]. У церкві знаходиться копія Чудотворної ікони Матері Божої Нерушимої Стіни (оригінал був виготовлений середині XIII ст.) [27].

Феномен Страдча полягає у тому, що печерний храм, є одним із кількох подібних об'єктів, які існують на теренах Карпатського регіону. Найвідомішими з них є печерний монастир у с.Розгірче (Стрийський р-н, Львівської обл.), городище білих хорватів IX–XI ст. у Стільському (Миколаївський р-н, Львівської області), Скельний монастир (с.Рукомиш, Бучацького р-ну Тернопільської обл.), а також християнських храм IX ст. у с. Монастирок (Борщівського р-ну Тернопільської обл.). Останній, через нагромадження кам'яних плит і об'єктів, прийнято класифікувати, як «стоунхендж». До цієї групи пам'яток варто віднести і Урич, з його княжою криницею та наскальним містом-фортецею. Об'єкти з Тернопільської області ми не будемо аналізувати, оскільки вони виходять за територіальні рамки нашого дослідження, натомість об'єкти Львівщини, що знаходяться один від одного на відстані 20-30 км. формують унікальну систему, яка об'єднується на основі нематеріального і є запорукою до їх подальшого розвитку. На такій же відстані від згаданих об'єктів знаходиться монастир у с.Крехів.

Єдині перешкоди, що існують в процесі трансформації просторової структури вказаних об'єктів є політико-адміністративні, законодавчо-нормативні чинники та відсутність належної інфраструктури. Відсутність чітких правових норм і політичної волі унеможлиблює розвиток цих територій, переводить їх на периферію туристичних маршрутів, хоча усі з цих об'єктів входять до переліку місць відпочинку, які впродовж доби можна відвідати зі Львова чи Івано-Франківська.

Наведені вище об'єкти засвідчують тісний взаємозв'язок матеріального і нематеріального і одночасно демонструють відмінність між окремими групами нематеріального. З точки зору ціннісної складової нормативно-правовий чинник та законодавчо-нормативні вимоги, у випадку їх відсутності або недосконалості, є вагомою перешкодою в процесі розвитку просторової структури. Відповідно, вони є найважливішими, як серед нематеріальних, так і серед матеріальних факторів розвитку просторової структури міст чи обраних територій.

Окрему групу аналізованих нами об'єктів складають монастирські комплекси в Уневі, Маняві, Крехові, Хрещатику, Заглині, Джублику, Погоні та Гошеві. Церква, як і монастирі історично були осередками формування житлового простору, який згодом трансформувався у міста. В наш час, вони будучи сакральними об'єктами, які несуть на собі історичну і культурну пам'ять, відображають рівень духовності, релігійності та ментальності населення, також володіють високим ресурсним потенціалом до трансформації просторових структур чи населених пунктів у яких вони знаходяться. Показово, що усі ці об'єкти, розвиваються під впливом естетико-ландшафтного чинника,

а отже відповідають усім сучасним тенденціям розвитку архітектури та містобудування. Більше того, їх архітектурні об'єкти збудовані, або будуються виключно в межах збереження існуючого ландшафту, природи території.

Власне самі монастирі, як тип сакрального монументального архітектурного будівництва, являють собою окрему закриту просторову структуру. Одночасно, у ХХІ ст. такі підходи втратили своє значення, а церква і чернечі об'єднання мусять бути максимально публічними і відкритими до людей. Це власне і є першочерговою причиною трансформації просторової структури населених пунктів де вони знаходяться. Паломництво і кількатисячні туристичні потоки сприяють розвитку нових архітектурних об'єктів – закладів харчування, проживання та ін. розвивається транспортна і комунікаційна інфраструктура. Таким чином, нематеріальне формує матеріальну складову, надає їй ціннісного і кількісного характеру.

Якщо ставити в основу впливу нематеріального на просторову структуру категорію часу, то згадані об'єкти, які є історико-культурними пам'ятками, тільки збільшують свою цінність, а їх включення в межі сучасних комунікаційних систем, дозволить не тільки зберегти існуючі архітектурні об'єкти, а й створити нові. Прикладом цього можуть слугувати Джублик, де у 2010 р. розпочато будівництво сучасного Храму Гробу Господнього [28]. У травні 2011 р. розпочато будівництво і Марійського духовного центру у Заглині.

Можна стверджувати, що осучаснення, чи зміна форми сакральних споруд на згаданих об'єктах, має виключно позитивне значення, оскільки такі форми відповідають сучасним тенденціям, мають краще сприйняття і не втрачають ціннісного аспекту. Їх функціональність вища, адже потреба ченців у захисті (оборонний тип більшості церков і монастирів) замінюється потребою відкритості до людини. Виходячи з цього підходу «відкритішою» стає і просторова структура сіл де розташовані згадані монастирі, змінюється і напрямок розвитку міст, які територіально межують зі згаданими об'єктами.

Висновки. Таким чином, нематеріальне здійснює вплив не тільки на просторову структуру урбанізованих зон, воно сприяє трансформації просторових систем сільських територій. Досвід проаналізованих нами окремих об'єктів у межах Карпатського регіону демонструє, що нематеріальне, в умовах достатнього рівня розвитку політико-адміністративного та законодавчо-нормативного чинника, сприяє розвитку матеріального, і є системоутворюючим. Нематеріальне дає високі шанси і перспективи розвитку сільської території, формує бренд об'єкта, забезпечує гармонійність розвитку і життєдіяльності людини.

Перелік обраних об'єктів, у яких прослідковується нематеріальний чинник не є вичерпним. Вони є типовими прикладами того, як сільські території можуть розвиватися в сучасних умовах глобалізації та деурбанізації.

Список використаних джерел

1. Ilbery B., Bowler I., From agricultural productivism to post-productivism [w:] B. Ilbery (red.) *The geography of rural change*, Longman, 1998. P. 57-84.
2. Cloke P., Goodwin M., Rural change: structural coherence or unstructured incoherence? *Terra*. 1993. P. 166–174.
3. Woods M. *Rural Geography. Processes Responses and Experiences in Rural Restructuring*, 2005, Sage, London.
4. Bański J., Wesołowska M. Architectural Transformations of Residential Buildings in Rural Areas of the Lublin Region. *Architectoni.ca*, 2012, 2, 174-186. DOI: 10.5618/arch.2012.v1.n2.8.
5. Сливка Р. Закутинська І. Просторовий розвиток приміської зони Івано-Франківська: ментальні межі, нерівномірність, фрагментація. *Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої*. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. С. 304-325.
6. Antrop M. Changing patterns in the urbanized countryside of Western Europe. *Landscape Ecology*. Volume 15, P. 257–270, (2000). URL: <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1008151109252>.
7. Bański J. Spatial Differences in the Transformation Processes Taking Place in Rural Areas of East-Central Europe. *Three Decades of Transformation in the East-Central European Countryside*, 2019. P. 3-19. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-21237-7>
8. Vitasurya V.R., Hardiman G., Sari S. R. Transformation of traditional houses in the development of sustainable rural tourism, case study of rayut Tourism Village in Yogyakarta. *IOP Conference Series Earth and Environmental Science* 106(1):012060 · January 2018. P. 1-6. DOI: 10.1088/1755-1315/106/1/012060.
9. Sireni M. When Urban Planning Doctrine Meets Low Density Countryside. *European Countryside*, 2016. Volume 8: Issue 3. P. 189-206. URL: <https://content.sciendo.com/view/journals/euco/8/3/article-p189.xml?lang=en&result=7&rskey=AiisnW>. DOI: <https://doi.org/10.1515/euco-2016-0005>.
10. Жерноклеєв О. Скит Манявський: соціум, традиції, виховання. *Карпати: людина, етнос, цивілізація*. 2011. № 3. С. 35-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/karlec_2011_3_7.
11. Іоанно-Богословський Хрещатицький чоловічий монастир. Історія. URL: <https://khreshchatik.webnode.com.ua/ioanno-bogoslovskij-khreshchatitskij-cholovichij-monastir/>.
12. Урич. Княжа криниця та джерело. URL: <https://kolokray.com/uk/f/urich-knyazhiy-kolodets-i-istochnik.html>.
13. Місце об'явлення Божої Матері та Святе Джерело (урочище Заглина, с.Монастирок, Львівська обл.): карта, фото, опис. URL: <https://drymba.com/uk/1047584-mistse-obyavlennya-bozhoyi-materi-svyate>
14. Свято-Успенська Унівська лавра (с.Унів, Львівська обл.): карта, фото, опис. URL: <https://drymba.com/uk/1038009-svyato-uspenska-univska-lavra-univ>.
15. Погонська Ікона Матері Божої (XVII ст.). URL: <https://osbm.in.ua/interesting/icons/pogonska-ikona-materi-bozhoyi-xvii-st/>
16. Там, де з'явилася Божа Матір, закровоточив хрест. А кров ця не належить ні людині, ні тварині... URL: <https://www.volyn.com.ua/news/132476-tam-de-z-iyavylasia-bozhamatir-zakrovotochuy-khrest-a-krov-tsia-ne-nalezhyt-ni-liudyni-ni-tvaryni>
17. Страдч – український Єрусалим. URL: <https://pilgrimage.in.ua/stradch-ukrajinskyj-erusalym/>.

18. Крехівський монастир-фортеця. URL: <http://andy-travel.com.ua/krehivskiy-monastir-fortecya>
19. Коротка історія Святопреображенського монастиря отців Василіян, що на Ясній горі в Гошеві. URL: <http://www.osbm-hoshiv.in.ua/index.php/istoriia/istoriia-monastyria>
20. Ляска В. Планувальна структура Галича XI–XIII ст.: історія досліджень. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. Львів, 2008. Вип. 12. С. 467–476. URL: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/12/40Liaska.pdf>
21. Котляр М.Ф. Княжа служба в Київській Русі. К.: Інститут історії України НАН України, 2009. 251 с.
22. Гончаров В. К. Древній Галич. *Археологія Української РСР*. Т. 3. К., 1978.
23. Мельничук О. М. Результати досліджень Крилоського монастиря XVI–XVII ст. у 2011 р. *Вісник Інституту археології*. 2012. Вип. 7. С. 173–184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Via_2012_7_13.
24. Тасмниці Галичиної могили в Крилосі. URL: https://risu.org.ua/ua/relig_tourism/religious_region/61243/
25. Печерний монастир. URL: <http://stradch.com/top-news/pechernyy-monastyr/>
26. Храм Успіння Пресвятої Богородиці, Страдч. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/121798_hrnam-uspenija-stradch.htm.
27. Чудотворна ікона Матері Божої Нерушимої Стіни (Копія). URL: <https://pilgrimage.in.ua/chudotvorna-ikona-uspinnya-presvyatoji-bohorodytsi/>.
28. Храм Гробу Господнього у Джублику. URL: <https://djublyk.at.ua/index/0-16>.

к. юр. н., доцент Косьмий М.М.,
Університет Короля Даниїла, г. Івано-Франковск.

ВЛИЯНИЕ НЕМАТЕРИАЛЬНЫХ ФАКТОРОВ НА ТРАНСФОРМАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ВЫБРАННЫХ ОБЪЕКТОВ КАРПАТСКОГО РЕГИОНА

В статье определяется влияние нематериальной составляющей на трансформационный потенциал выбранных объектов Карпатского региона, которая характеризуется процессом создания и видоизменения пространственных систем, обеспечивает организованность и упорядоченность общественных отношений.

Наличие нематериального фактора влияния на жителей сел и поселков Карпатского региона, в условиях реформы местного самоуправления стал доминирующим, поскольку духовные центры, существующие в упомянутых нами территориальных объектах, является не только местом рекреации, морально-религиозного или историко-культурного развития, но и ключевым источником для развития экономического потенциала региона, формирование туристической привлекательности, брендинг территории. Если определять степень влияния нематериального на каждый из выбранных нами объектов, то следует отметить, что определяющим является религиозно-духовный фактор, поскольку каждая из представленных территорий, в большей

или меньшей степени ассоциируется с «духовным центром». Однако мы убеждаемся и в том, что сложившиеся исторически религиозно-духовные факторы, автоматически приобретают статус историко-культурных, а потому увеличивают трансформационный потенциал пространственной структуры выбранных объектов. При этом следует иметь в виду, что трансформационному потенциалу способствует сочетание материального и нематериального, а отсутствие или недостаточный уровень какого-то из группы факторов, имеет негативные последствия.

Поэтому четкое разграничение влияния нематериальных факторов, которые тесно переплетаются друг с другом, дают нам возможность более точно и правильнее охарактеризовать те процессы и явления, которые обуславливают комфортность и уникальность пространственных систем.

Ключевые слова: нематериальные факторы; пространственная структура сельских территорий; урбанистическая система; выбранные объекты Карпатского региона пространственная организация градостроительных систем; духовно-религиозные центры; объединенные территориальные общины.

Ph.D. Kosmii Mykhailo,
University of King Danylo, Ivano-Frankivsk

INFLUENCE OF INTANGIBLE FACTORS ON THE TRANSFORMATION POTENTIAL OF SELECTED OBJECTS OF THE CARPATHIAN REGION

The article identifies the impact of the intangible component on the transformation potential of selected objects in the Carpathian region, which is characterized by the process of creating and modifying spatial systems, which ensures the organization and orderliness of social relations.

The presence of an intangible factor influencing the inhabitants of villages and settlements of the Carpathian region, in terms of local government reform has become dominant, because the spiritual centers existing in the mentioned territorial objects are not only a place of recreation, moral, religious or historical and cultural development. a key source for the development of the economic potential of the region, the formation of tourist attractiveness, branding of the territory. If we determine the degree of intangible influence on each of the selected objects, it should be emphasized that the determining factor is the religious and spiritual factor, as each of the presented territories is more or less associated with the "spiritual center". However, we are also convinced that the formed historical, religious and spiritual factors automatically acquire the status of historical and cultural, and therefore

increase the transformational potential of the spatial structure of the selected objects. It should be borne in mind that the transformation potential is facilitated by a combination of tangible and intangible, and the absence or insufficient level of any of the group of factors has negative consequences.

Therefore, a clear delineation of the influence of intangible factors, which are closely intertwined with each other, allow us to more accurately and correctly describe the processes and phenomena that determine the comfort and uniqueness of spatial systems.

Keywords: intangible factors; spatial structure of rural areas; urbanized system; selected objects of the Carpathian region; spatial organization of urban planning systems; spiritual and religious centers; united territorial communities.

REFERENCES

1. Ilbery B., Bowler I., From agricultural productivism to post-productivism [w:] B. Ilbery (red.) The geography of rural change, Longman, 1998. P. 57-84. {in English}
2. Cloke P., Goodwin M., Rural change: structural coherence or unstructured incoherence? Terra. 1993. P. 166–174. {in English}
3. Woods M. Rural Geography. Processes Responses and Experiences in Rural Restructuring, 2005, Sage, London. {in English}
4. Bański J., Wesołowska M. Architectural Transformations of Residential Buildings in Rural Areas of the Lublin Region. Architectoni.ca, 2012, 2, 174-186. DOI: 10.5618/arch.2012.v1.n2.8. {in English}
5. Slyvka R. Zakutynska I. Prostorovyj rozvytok prymiskoi zony Ivano-Frankivska: mentalni mezhi, nerivnomirnist, frahmentatsiia. Urbanistychna Ukraina: v epitsentri prostorovykh zmin : monohrafiia / za red. K. Mezentseva, Ya. Oliinyka, N. Mezentsevoi. Kyiv: Vydavnytstvo «Feniks», 2017. S. 304-325. {in Ukrainian}
6. Antrop M. Changing patterns in the urbanized countryside of Western Europe. Landscape Ecology. Volume 15, P. 257–270, (2000). URL: <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1008151109252>. {in English}
7. Bański J. Spatial Differences in the Transformation Processes Taking Place in Rural Areas of East-Central Europe. Three Decades of Transformation in the East-Central European Countryside, 2019. P. 3-19. DOI. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-21237-7> {in English}
8. Vitasurya V.R., Hardiman G., Sari S. R. Transformation of traditional houses in the development of sustainable rural tourism, case study of rayut Tourism Village in Yogyakarta. IOP Conference Series Earth and Environmental Science 106(1):012060 • January 2018. P. 1-6. DOI: 10.1088/1755-1315/106/1/012060. {in English}

9. Sireni M. When Urban Planning Doctrine Meets Low Density Countryside. *European Countryside*, 2016. Volume 8: Issue 3. P. 189-206. URL: <https://content.sciendo.com/view/journals/euco/8/3/article-p189.xml?lang=en&result=7&rskey=AlisnW>. DOI: <https://doi.org/10.1515/euco-2016-0005>. {in English}
10. Zhernokleiev O. Skyt Maniavskiy: sotsium, tradytsii, vykhovannia. *Karpaty: liudyna, etnos, tsyvilizatsiia*. 2011. № 3. S. 35-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/karlec_2011_3_7. {in Ukrainian}
11. Ioanno-Bohoslovskiyi Khreshchatytskyi cholovichyi monastyr. *Istoriia*. URL: <https://khreshchatik.webnode.com.ua/ioanno-bogoslovskij-khreshchatitskij-cholovichij-monastir/>. {in Ukrainian}
12. Urych. Kniazha krynytsia ta dzherelo. URL: <https://kolokray.com/uk/f/urich-knyazhiy-kolodets-i-istochnik.html>. {in Ukrainian}
13. Mistse obiavlennia Bozhoi Materi ta Sviate Dzherelo (urochyshe Zahlyna, s.Monastyrok, Lvivska obl.): karta, foto, opys. URL: <https://drymba.com/uk/1047584-mistse-obyavlennya-bozhoyi-materi-svyate> {in Ukrainian}
14. Sviato-Uspenska Univska lavra (s.Univ, Lvivska obl.): karta, foto, opys. URL: <https://drymba.com/uk/1038009-svyato-uspenska-univska-lavra-univ>. {in Ukrainian}
15. Pohonska Ikona Materi Bozhoi (XVII st.). URL: <https://osbm.in.ua/interesting/icons/pogonska-ikona-materi-bozhoyi-xvii-st/> {in Ukrainian}
16. Tam, de znavylasia Bozha Matir, zakrovotochyv khrest. A krov tsia ne nalezhyt ni liudyni, ni tvaryni...URL: <https://www.volyn.com.ua/news/132476> {in Ukrainian}
17. Stradch – ukrainskyi Yerusalym. URL:<https://pilgrimage.in.ua/stradch-ukrajinskyj-erusalym/>. {in Ukrainian}
18. Krekhivskiyi monastyr-fortetsia. URL: <http://andy-travel.com.ua/krehivskiy-monastir-fortetsya> {in Ukrainian}
19. Korotka istoriia Cviatoprebrazhenskoho monastyria ottsiv Vasyliian, shcho na Yasnii hori v Hoshevi. URL: <http://www.osbm-hoshiv.in.ua/index.php/istoriia/istoriia-monastyria> {in Ukrainian}
20. Liaska V. Planuvalna struktura Halycha KhI–KhIII st.: istoriia doslidzhen. *Materialy i doslidzhennia z arkeolohii Prykarpattia i Volyni*. Lviv, 2008. Vyp. 12. S. 467-476. URL: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/12/40Liaska.pdf> {in Ukrainian}
21. Kotliar M.F. *Kniazha sluzhba v Kyivskii Rusi*. K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2009. 251 s. {in Ukrainian}

22. Honcharov V. K. Drevnii Halych. Arkheolohiia Ukrainskoi RSR. T. 3. K., 1978. {in Ukrainian}
23. Melnychuk O. M. Rezultaty doslidzhen Kryloskoho monastyria XVI–XVII st. u 2011 r. Visnyk Instytutu arkheolohii. 2012. Vyp. 7. S. 173–184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Via_2012_7_13. {in Ukrainian}
24. Taiemnytsi Halychynoi mohyly v Krylosi. URL: https://risu.org.ua/ua/relig_tourism/religious_region/61243/ {in Ukrainian}
25. Pechernyi monastyr. URL: <http://stradch.com/top-news/pechernyy-monastyr/> {in Ukrainian}
26. Khram Uspinnia Presviatoi Bohorodytsi, Stradch. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/121798_hram-uspenija-stradch.htm. {in Ukrainian}
27. Chudotvorna ikona Materi Bozhoi Nerushymoi Stiny (Kopiia). URL: <https://pilgrimage.in.ua/chudotvorna-ikona-uspinnya-presvyatoji-bohorodytsi/>. {in Ukrainian}
28. Khram Hrobu Hospodnoho u Dzhublyku. RUL: <https://djublyk.at.ua/index/0-16>. {in Ukrainian}